

Bernie Madoff: Do Tzedaka Organizations Have to Give Back Buildings That He Donated?

Show# 5 | January 10th 2015

שו"ע חושן משפט - סימן שנו סעיף ב-ג

הגונב ומכר ולא נתייאשו הבעלים (וע"ל סימן שס"ח), ואח"כ הוכר הגנב ובאו עדים שזה החפץ שמכר פלוני הוא גנבו בפנינו, חוזר החפץ לבעלים והבעלים נותנים ללוקח דמים שנתן לגנב, מפני תקנת השוק, והבעלים חוזרים ועושים דין עם הגנב. ואם גנב מפורסם הוא, לא עשו בו תקנת השוק, (טור ס"ד בשם רי"ף ורמב"ם) ואין הבעלים נותנים ללוקח כלום, אלא חוזר הלוקח ועושה דין עם הגנב ומוציא ממנו דמים שנתן לו: הגה - וי"א דאף בגנב מפורסם עשו תקנת השוק וצריך להחזיר ללוקח מעותיו, אלא אם כן ידע הלוקח שזה הדבר שקנה גנב, שאז צריך להחזיר בלא דמים (טור בשם הרא"ש ור"י). ואפילו הגנב אין צריך להחזיר לו מעותיו, דודאי נתן לו לשם מתנה, הואיל וידע שאינו שלו וקנאה (מרדכי פרק הגוזל בתרא). ואם אמר הלוקח: לטובה נתכוונתי, נאמן וצריך להחזיר לו מעותיו אפילו בגנב מפורסם, לכ"ע (מרדכי ותוספות פרק הנ"ל והגהות מיימוני פ"ה דגניבה):

נתייאשו הבעלים מהגניבה, בין שנתייאשו ואחר כך מכר, בין שנתייאשו אחר שמכר, קנה לוקח ביאוש ושינוי (רשות). (וי"א דאם נתייאש לאחר שמכר לא קנה לוקח, דאין יאוש ושינוי רשות קונה אלא אם כן נתייאש קודם שמכר (טור סימן שנ"ג בשם הרא"ש), וכן נ"ל להורות), (וע"ל סימן שס"ג) ואינו מחזיר הגניבה עצמה לבעלים, אלא נותן להם הדמים אם לקח מגנב מפורסם; או אינו נותן כלל, לא חפץ ולא דמים, אם לא היה זה המוכר גנב מפורסם: הגה - פירוש, דהרי הבעלים צריכין ליתן ללוקח דמי המקח משום תקנת השוק, ולכך המותר מדמי המקח צריך ליתן לו לפי סברא זו, אלא דיש חולקין וסבירא להו דיאוש ושינוי רשות קונה לגמרי ואין צריך ליתן לו אפילו הדמים. וע"ל סימן שנ"ג:

שלחן ערוך יורה דעה הלכות רבית סימן קעז סעיף לב

נתן המתעסק מתנה מהמטלטלין של העסק או מהמעות לאחרים, והביא בעל הממון ראייה ברורה שהם מזה העסק, מוציא מידם. אפילו שינה אותם מקבל המתנה או מכרם או נתנם לאחרים או הפסיד חייב לשלם, והכל בראיה ברורה.

חוות דעת ביאורים על שולחן ערוך יורה דעה הלכות רבית סימן קעז סעיף לב ס"ק כז

חייב לשלם. עיין ש"ך ס"ק ס' עד אהשני קאי. ויש בדבריו טעות סופר ותיקנו בעצמו בנקודות הכסף [ס"ק ח] שכצ"ל, ולפענ"ד גם הפרישה [אות מא] סובר כן היכא שהוא בעין ביד המקבל מתנה השני שצריך להחזירו בחנם כדמוכח בחו"מ סימן שני"ו [סעיף ב], ומה שכתב דאותו לוקח או מקבל מתנה ברשות לקחו וכו' אהשני קאי, ומיירי שאינו בעולם, ובזה חייב המקבל הראשון לשלם דהמקבל השני בדין קנאו, עכ"ל בנקודות הכסף. ועיין מה שהקשה דהא כיון דלא נתייאש בעל העסק יכול לגבות ממי שירצה כמו שנתבאר בחו"מ סימן שס"א [סעיף ה] דהגוזל לחבירו ונתנו לאחר ואכלו רצה מזה גובה ורצה מזה גובה אף על פי שלא ידע שהוא גזול, וא"כ יכול לגבות מהמקבל השני, והמקבל הראשון פטור לשלם להשני שאין במתנה אחריות. ולפענ"ד נראה דהא דחו"מ סימן שס"א מיירי שהשני גזלו מהראשון, אבל אם נתנו לו במתנה ולא ידע שהוא גזול לא מבעיא אם הפסידו דודאי פטור, ואפילו אכלו אין צריך לשלם ודאי יותר מדמי בשר בזול כמבואר בחו"מ סימן שמ"א [סעיף ד] בטבחוהו ואכלוהו דאין משלמין רק דמי בשר בזול משום דיש לומר אלו הוינן ידעינן לא הוי אכלינן בישראל [סמ"ע שם ס"ק י], ומכל שכן כשהפסידו לגמרי. ועוד נ"ל דאפילו דמי בשר בזול לא משלמי במקבל מתנה שלא ידע שהוא גזול, דהא ודאי אם נשתנה ביד השני ואח"כ אכלו דפטור, דהא כיון דאין צריך לשלם רק דמי בשר בזול מטעם שנהנה משל חברו, וכיון דנשתנה קודם הרי לא נהנה משל חברו כלום דכבר יצא מרשותו, והנאת אכילה מתחלת לעולם אחר ששינה כדאמר בכתובות דף (ו') [ל] [ע"ב] מכיון דלעסיה קניא, וכיון דהוא ג"כ אינו חייב רק אהנאת אכילה קניא מקודם בלעיסה כמו התם. ועוד קשה לי דנטעון להמקבל מתנה השני לקוח. ואפשר דמיירי בעדים וראה:

ערוך השולחן חושן משפט סימן שמט סעיף א-ב

כבר נתבאר דאין חילוק בין איש לאשה בתשלומי גניבה ואף על גב דכתיב כי יגנוב איש דהשוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין ולכל דינין שבתורה [ב"ק ט"ו א] ומאי דכתיב איש למעוטי חרש שוטה וקטן שאינם בני דעת ופטורין מתשלומין אפילו לכשיגדל הקטן ויתפקח החרש וישתפה השוטה רק אם הגניבה בעין או שהחליפו הגניבה על דבר אחר או מכרהו והדמים בעין מחזירין הקרן להבעלים ואם אין ביכולת להשיג הגניבה עצמה ממי שהחליפו או מכרו לו **מחזירין הדמים או החליפין**: אבל אשה חייבת בתשלומין כאיש רק אם היא אשת איש אין לה במה לשלם דמה שקנתה אשה קנה בעלה אא"כ יש לה נכסים שאין הבעל אוכל פירות ושהתנו כן קודם הנשואין שלא יאכל פירות ופירי פירות ושאם תמות לא יירשנה כמ"ש באה"ע סי' צ"ב או שאחר נתן לה במתנה ע"מ שאין לבעלה רשות בהם ושתשלם החוב אבל בלא זה נשאר הקרן והכפל עליה חוב עד שתתאלמן או תתגרש ותטול כתובתה ותשלם ויקח הנגנב עתה פס"ד שמגיע לו כך וכך **ופשיטא שאם הקרן או חלופיו בעין שמשלמת הקרן מיד**.

ב"ח יורה דעה סימן קעז ס"ק כב קונטרס אחרון

וכתב הרמב"ם נתן המתעסק וכו' עד אפילו שינה אותם המקבל מתנה וכו'. פירוש אף על פי שאין המתנה בעין ביד המקבל מתנה אלא שינה והחליף אותה בדבר אחר או שמכרם או שנתנם לאחרים או הפסיד חייב המקבל מתנה מהמקבל לשלם לנותן אף על פי שלא היה יודע דמשל עסק נתן לו דדמי לגנב ופרע בחובו או בהקיפו שצריך להחזירו בחנם וכל שכן בגנב ונתנו במתנה. ונראה שהוא הדין כשהמקבל מכר לאחרים בזול כדי להבריא העסק מהנותן דינו כגנב שעשו בו תקנת השוק אם לא היה יודע הלוקח דמשל עסק היה ואם היה יודע דינו כקונה מגנב מפורסם כן נראה לי ומדברי מהר"ר ולק כ"ץ (פרישה אות מא) נראה שלא פירש כך ולא ידעתי טעמו.

תלמוד בבלי מסכת בבא קמא דף קיא עמוד ב

אמר רב חסדא גזל ולא נתייאשו הבעלים ובא אחר ואכלו ממנו רצה מזה גובה רצה מזה גובה.

נתיבות המשפט ביאורים סימן קכג ס"ק א

חוב על עכו"ם. בקצוה"ח [סק"ג] כתב על הב"י שכתב בשם תשובה, דראובן שהיה לו שטר על גוי ונתנו לשמעון לגבותו, וגבאו מיד, ואמר לראובן שנתן לגוי זמן שני חדשים, אמנם אם ירצה יתן לו שטר אחר משלו בפרעון שטרו וכו', וכתב הב"י, ויש לתמוה עליו, דכיון ששמעון גבאו מיד, כבר זכה ראובן באותן מעות(יו) ושלו הן, ובשביל ששמעון הטעהו לא איבד זכותו, עכ"ל הב"י. וכתב בקצוה"ח להביא ראיה מדברי התוס' בב"מ ע"א [ע"ב] בד"ה בשלמא סיפא לחומרא, דאינו יכול לזכות המעות מן הנכרי אפילו בישראל שעשה שליח לישראל השני וקיבל מעות מן הנכרי, ע"ש.

ותמוהין מאד דבריו, דאף דזה אמת דאין המעות נקנין לישראל, מ"מ הנכרי נפטר מההלואה, כמבואר בסימן קכ"א [סעיף א'] באומר שלח ע"י גוי, דפטור אף שאין שליחות לגוי, ודמי למ"ש הריטב"א בקדושין [ח' ע"ב, עיין שם] באומר הנח על גבי קרקע והפטר, דנפטר מהלואתו והלוה יכול לחזור וליקחם, דלא נקנו המעות למלוה, והדין דין אמת, אבל מ"מ נהי דהמעות עדיין של הגוי, מ"מ מהיכי תיתי לא יהיה המלוה יכול לגבות דמי חובו של גוי ממעות הללו, בפרט שאי אפשר לו לתבוע החוב ממקום אחר רק ממעות הללו, והמעות הללו נעשו כאפותיקי מפורש, והמלוה זכה שיהיו המעות אצלו כאפותיקי מפורש, ובדאי שאין שום אדם יכול לקחתם, רק המלוה גובה חובו מהן, וכן בהנח על גבי קרקע והפטר, ודאי דאין שום אדם יכול ליקח אותן להשתמש בהן, רק המלוה גובה חובו מהן, ואם לקחן אחר, המלוה מוציא אותן ממנו בדיינים, וזה ברור ופשוט.

עו) ר"ב פ"ז מה' מלוה ה"ז הודה לו שפרע ישנם לוי לראובן, נראה דבמודה שפרע אחר המכירה לריך לשלם הכל דהכסף שקיבל צעד החוב הם של ראובן ואפי' לקחן ע"מ לגזולן אפשר דחשיב הכסף כשצח שעשה החוב וכפירות שעושה שדהו שהרי החוב נפרע כיון שלא ידע הלוה שמכר ואף אח"ל דלא זכה ראובן באותו ממון מ"מ חייב לשלם הכל מדין מזיק כדין מוחל לדעת הפוסקים דמשלם הכל, אבל אם הליה אימר שפרעו ביום פלוני והוא קדם שמכרו והודה לו לוי נראה דאין משלם רק דמים שקיבל כדין הממט"ה, ואם יש הכחשה צינייהם דשמעון אומר שפרעו אחר המכירה ולוי טוען שפרעו קדם מכירה, נראה

דלוי נאמן בשבועה ששמעון חשיב עד לראובן שהרי אין שמעון נוגע בדבר, ואם שמעון לא אמר זמן הפרעון הדין נותן דלוי נאמן לומר דנפרע קדם המכירה ואינו יכול להשביעו מספק.

והא דדייק ה"ה מ"ה ה"מ דגם במקבל מחנה אם לוי טוען שלא נתנו כלל נשבע היסת וילמד מזה דאילו הודה חייב לשלם יש לפרש בהודה שפרע אחר זמן שטיען ראובן שנחנו וא"כ חיצעו ראובן טענת ברי שפרע אחר שנחנו ומיכו יש לדון שיהא נאמן צמגו דאי צעי הודה שפרע קדם זמן חביעתו, ואמנם הוי מגו למפרע דבשעה שחצע ראובן לשמעון הודה לוי על זמן פרעון. **ודברי** המ"מ שהומין ומשמע לכאורה דאף אם לא אמר שמעון זמן הפרעון אין לוי נאמן לומר שפרע קדם המכירה ולא אהפרש טעמא [ובנה"מ סי' ס"ז ס"ק י"ז כי בשם החומים נשים שזה נגד חזקה אבל הכא ע"כ עשה שלא כהוגן שפרע של חברו ולא הודיעו ועכשו כחש צו ואומר שמכרו שטר פרוע ושפיר יש לחושדו שמכרו פרוע ובלא"ה אין ענין חזקה כהאי מסורה אלא לצעלי הגמי ואין דרך הפוסקים לחדש כהאי] ועוד איך דייק לה מדברי רבנו הלא דברי רבנו שפיר מתפרשים בהודה זמן הפרעון אחר שכבר היה השטר ציד ראובן.

ואפשר דדברי המ"מ באמת באמר שמעון זמ"פ והודה לו לוי, ואח"כ טוען לוי שאין הזמן שאמר שמעון אמת ולא מני הדר צ"י ואע"ג דמה שהודה לשמעון הוא בעיקרו על הפרעון ולא על הזמן מ"מ כיון שהודה צ"ד צפני ראובן לא מלי הדר צ"י. **ומש"כ** ה"מ והמל"מ דאינו נאמן לומר שפרע מכבר דלית ל"י מגו תמוה דא"ל טעם מגו אלא לענין הדין של ראובן עם שמעון שהרי ראובן יש לו שטר ואילו עד אחד בעלמא אינו נאמן לומר שטר פרוע הוא והכא לוי מהימן משום מגו דמתילת אבל לענין הדין של ראובן עם לוי ודאי נאמן מדין הממט"ה.

סימן צו

בענין דינא דמלכותא דינא

(1)

ראיתי קונטרס מגדול אחד בענין דד"מ דולה מים עמוקים מש"ס רו"א בפרטים שונים בענין זה ויאשר כחו. ואמנם מאשר מסקנתו בענין העלאת שכר דירות לא נהירא לי ע"כ ראיתי להעלות על הכתב חו"ד העני' בענינים אלה והבוחר יבחר.

(א) ידוע דברי חז"ל על הפסוק ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם, שצריך לדון בדיני ישראל ולפני דייני ישראל. ועל כן אם יש סכסוך בין ישראל לחבירו צריך להזמינו לפני דייני ישראל, ואין היתר להזמינו לפני דייני אוה"ע מצד דינא דמלכותא, אלא כשמזמין את חבירו ומסרב ונוטל רשות מבי"ד ישראל, אז מותר לקבול לפי דייני הממשלה.

(ב) בזמן ובמקום שישראל מקובצים יחד, והם שומרי תורה, עליהם להיות מצויינים ואגודים בקהלה מיוחדת, אפילו כשהם כבושים בגולה תחת אוה"ע בגוי בקרב גוי ועליהם למנות דיינים וטובי העיר שיפקחו בתקנות הקהלה הן בעניני תורה והן בדרך ארץ. ולפנים היו יום דשוקא "ירידים" בלע"ז שבהם נתקבצו חכמי התורה שבמדינה והיו מתקנים תקנות מיוחדות ליהודים, ובכה"ג כשיש להם מנהגים ותקנות מיוחדות, הדיינים פוסקים להם כפי תקנות בני ישראל שבמדינה ולא אזלינן בתר דינא דמלכותא וכן כל יחיד צריך לנהוג לפני התקנה אם היא ידועה לו, אף בלי פסק מבי"ד.

(ג) אפילו דייני ישראל מכל המדינה אין להם רשות לעשות חוקים חדשים בעניני ירושה נגד דיני תוה"ק, ורק המוריש בעצמו נתנה לו תורה רשות להנחיל כדינא דגמרא, ולא אזלינן בזה בתר דינא דמלכותא.

(ד) בזמן ובמקום שאין לישראל בתי דינין קבועים וטובי העיר, והממשלה חוקקת חקים לטובת העם, בדברים שבממון, שתלויים במנהגי המדינה, הכל חייבים לנהוג בדיני הממשלה, וכשיבא הדבר לדייני ישראל דיינינן בדיני הממשלה, וכחם כח מנהגי המדינה בישראל, ובפרט במדינה קונסטיטוציונאלית שהחקים נעשים ע"י נבחרים העם והיהודים בתוכם. וקנינים המועילים ע"פ תקנותיהם דינן כדין סיטומתא, כשנוגע הדבר לעניני איסורים כמכירת חמץ ובכור.

(ה) מלך מושל יחידי שמטיל מס מיוחד על ישראל, אף שהממון או החפץ שלקח מישראל כשבא ליד ישראל אחר אינו בכלל גזל, כי דינו כדין כבוש וזוטו של ים אבל ישראל אסור ליעצו בזה ולסייעו כי גזל הוא, ודין זה נוגע לדין

סיקריקון אף שמלך הוא (ויש בזה חלוקי דינים) והארץ שלו; ובכ"ז אסור לו כיון שהוטל המס רק על ישראל. וכן מכס שאין לו קצבה שהוטל על יחיד.

(ו) ומלך ישראל רשע שגוזל בית או שדה מישראל גרוע מא"י מטעמו של הר"ן, כיון שאין הארץ שלו, וזהו מעשי אחאב לנבות היזרעאלי, שהיתה גזלה ונמשך מזה רציחה של הנגזל והגוזל.

(ז) מה שנוגע לתקנת אנשי המדינה אין חלוק בין אם היא תקנה זמנית או תמידית וכל תקנה אינה קבועה תמיד אלא לפי הצורך. וכן אין חלוק בין אם היא תקנה לכל אנשי המדינה או לחלק הכושל והדל שבה, ואדרבא, תקנה לצורך עניים כחה יותר יפה.

(ח) אנחנו יושבי ארצות הברית דאמריקא, שחקיה נעשים ע"י הנבחרים מכל האזרחים אחר המו"מ שביניהם שלצדק ומשפט נעשים ואנו בינינו לבין עצמנו אין לנו קהלות מסודרות עם טובי העיר וחבר עיר, הרי החקים שלהם הם דינא דמלכותא דינא, ואף שלפעמים אין זה ע"פ השו"ע, אם הם בדינים שתלויים במנהג חוקי המדינה, הם הם המנהג. וכשבא הדבר אצל דייני ישראל צריכים לפסוק ע"פ חוקיהם חוץ מדיני ירושות שאינם תלויים במנהג, לא מהני דינא דמלכותא כנ"ל באות ג'.

(ט) חוק הדירות של הממשלה הוא ישר, מתוקן ומקובל בפרט בערים הגדולות, כי הוא מכוון נגד מפקיעי שערים ופושטי עורות עניים. ואף שלפעמים נראה כעול נגד בעלי בתים שאינם עשירים, הנה כן דרך החוק שלפעמים נפגע ביושר ואזלינן בתר רובא. ומה שהחק מפלה בין דירות עניים לבתי לוקסוס אינו מגרע כח החק אלא מעדיפו ומטהו אל צר היושר, וכן מה שהחק משתנה מזמן לזמן; ובכ"ז כשבא אצל דייני ישראל בדינים הקבועים של הממשלה דיינינן להו, אלא כשמתרצים לדון בפשר דנין הכל לפי הענין.

(י) מה שכתב הר"ן בנדריים כ"ח בטעם דינא דמלכותא דינא משום שהארץ שלו ויכול לגרשם מן הארץ, אין הכונה דוקא כשיכול לגרש, אלא העיקר שיש להם טובה מן השלטון הן בעצם הישוב שיושבים בגבולו והן, ובעיקר בטובות תמידיות כגון, כשהשלטון מספיק להם מזון בזול, ומים, ומאור בזול, וגשרים ודרכים מתוקנים ומגין עליהם ובכה"ג כשיש מלכות ישראל שמספקת להם כל הנ"ז. ג"כ כחם כח מלכות א"י אפילו כשהם עבריינים, אם החוקים מהדברים התלויים במנהג, אבל כשהם נגד התורה לא משגחינן בהן. וזהו עניין דברי הנמוקי יוסף בנדריים, ואין לעשות מחלוקת בינו ובין הר"ן, כי דברי הר"ן אמורים כשאין המכס לטובת העם שאז רק למלך א"י יש לו רשות לזה מטעמו דהר"ן, ודברי הנמוקי יוסף כשהם לתועלת בני המדינה, ואמנם כשיש חקים מיוחדים ע"פ תוה"ק לא אזלינן בתרייהו.

(יא) מה שכתבו פוסקים שבחק שאינו שוה לכל אין שייך דינא דמלכותא.

הכונה כשמפלה בין עם לעם משום רשעות, כגון שגוזרים גזירות על ישראל ר"ל. או בכלל כשמטילים מס על יחיד שלא בצדק אלא בשרירות הלב, אבל כשיש חוק לתקנות עניים ולא לעשירים כ"ש דאזלינן בתרי' ולית דין צריך בשש.

(יב) דברי הש"ך שחולק על רמ"א בענינים שלטובת המדינה, דלא אזלינן בזה בתר דינא דמלכותא הוא במקום שיש לישראל קהלות מיוחדות עם טובי העיר נבחרים לתקן תקנות שלהם. אבל פה במדינה לא שייך זה, ופשוט דחקי המדינה הם צריכים להיות נר להדיינים של ישראל כשבא דין זה לפניהם.

וצ"ע אם לפי המצב דכאן שאין לנו דייני ישראל בחנם אף לא בשכר בטלה, אם אפשר לומר בכה"ג יש דין בישראל, ואם מותר להעניש בערכאות כשלא מצא דיינים כשרים בלי שכר נפרו. וה' ישיב שופטינו כבתחילה. (תשי"ז)

(2)

מה שמעיר על מה שדברי סתומים — עיקר מכתבי היה כתשובה על הקונטרס, ושם נזכרו המקורים, ולא חשבתי למוסרו לדפוס מתחלה.

(א) מה שמעיר על מה שלא הזכרתי בענין מח"ש אם צריך להזמינו לד"י — פשוט בעיני שלכתחילה צריך להציע דין ישראל בזבל"א הידוע גם להם בשם "ארביטריישאן", ו"קומפרומיס" לכל אחד, ורק לענין דיעבד אם להעניש בעד זה יש להקל.

(ב) מה שמוצא דדינא דמלכותא דינא גם בבי"ד של ישראל, הנה מה שמקובל אצל השו"ע והפוסקים זהו דין ישראל, אפילו מקורו מדד"מ.

(ג) כתבתי דיני ירושה — שבזה גם בי"ד ישראל אין להם רשות לשנות, ומנהגי הנשואין כשח"ז, אין זה אלא בגדר מתנה וכפי הדינין הנאמרים בזה.

(ד) מה שכתבתי שצריך ללכת אחר דד"מ. — מפורש כתבתי שהוא בדברים התלויים במנהג. והם בדברים הנמסרים אל המשטרה בלי לפנות לערכאות, ובשא"ד צריך בי"ד ישראל לברר ע"פ הפוסקים אם שייך בזה דד"מ, ובענין קנינים שדינם כסיסומתא כבר דברו בזה האחרונים. בודאי גם למלכות ישראל יש דד"מ ועוד יותר, אבל דברי כ"ת נאמרו רק בענין דבטלי דיקרי וכו' בלי תשלום ומיוחד על ישראל כנ"ל.

(ה) אף שרמ"א בסי' שס"ט כתב שאפילו המס מיותר על ישראל יותר מא"י יש בזה משום דמ"ד הוא במס רגיל שקוצבין לאזרחים פחות מבלתי אזרחים, וכ"ז שלא השיגו ישראל זכות אזרח, המכס שעליהם אפילו שהוא יותר משל אחרים דד"מ הוא, אבל בדרך עשק דין סיקריקין לזה, ויש להשוות הדיעות.

(ו) אם הקרקע או הבית נחוץ להממשלה הוא בכלל מלך פורץ גדר וצריך לשלם כגמ' בב"ק ס', אבל אחאב גול לעצמו...

(ז) ובכלל במלכות ישראל צריכים החוקים להיות ע"פ יסוד השו"ע, ורק בענינים פרטיים לצורך שעה יש רשות להנהיג שינוי.

(ח) כבר כתבתי שרק בדבר התלוי במנהג, ומסורים למשטרה בלי לפנות להשופט, בזה אזלינן בתרייהו.

(ט) חק הדירות הוא מקובל ומסור למשטרה, ואם הגאון בעל אבני חפץ חלק בין שעת מלחמה לשאר זמנים הוא במקומות היהודים שהיו דנים בדינים שלהם והיה להם רשות בדעת תורה אם להנהיג דיני הממשלה בשכירות או לא, אבל בכאן אין כאן בתי דינים ורבני הקהילות דכאן אינם בעד דיני ממונות, בכה"ג נראה דמודה הגאון הנ"ל.

(י) בודאי שכל איש ישראל אסור לו לפנות לערכאות הן שם יעלה לו בזול או ביוקר שם, ומה שנסתפקתי הוא אם יפנה אצל הרבה רבנים ובע"ב ולא ימצא, אז אפשר לצדד בזכותו שלא להענישו, ובזה פתחתי ובזה גמרתי שמחוייבים לפנות מקודם לדייני ישראל.

ופרטי דיני ערכאות אם פוסקים נגד דיני ישראל אם הוא בכלל גזל, יחליט בזה הבי"ד ע"פ דעת תורה. (תשי"ז)

פימן צו

פס"ד בדבר גרימת נזקים בעד טשעק שחזר

בדבר התביעות שבין צד א'.. וצד ב'.. שצד אחד שלח טשעק בנקאי לצד ב' לפדותו מפ' לנ"י, ובקשו להודיעו כשיפדהו ויקבל בעד זה חצי פראצענט, וצד ב' קיבל את הטשעק והכניסו לפקדון להבאנק שמפקיד בו את כספו והמתין שלשה ימים, וכשראה שהבאנק אינו מחזירו, היה סובר שבודאי הוא ראוי לפרעון, ושלח לצד א' טשעק שלו על הסך של הטשעק שקבל בנכוי חצי אחוז, ואחר ימים קיבל ידיעה מהבאנק שלו שהטשעק הוא מזוייף ועשה עכוב (גיסטאפט) על הטשעק ששלח לצד א'. והצד א' טוען ששאלו לצד ב' אם קיבל הכסף והשיב לו בטלפון שקיבל, ועל סמך זה שילם צד א' את הכסף למי שקנה את הטשעק ממנו ולדעתו מחוייב צד ב' לשלם לו כי הוא גרם לו שישלם ע"י שאמר לו שכבר קיבל הכסף. ובעל הטשעק נעלם מקומו ואין לו ממי לתבוע. והצד השני מכחיש, ואומר שבטלפון אמר לו רק שקיבל הסחורה, אבל לא שקיבל הכסף רק ר"ל שקיבל הטשעק, והטשעק הרי הוא ניירא דעלמא, ואינו ראוי אפילו לצור ע"פ צלוחיתו כי הממשלה לקחוהו, ולעומתו תובע צד הב' הפסד שגרם לו כי היתה קובלנא מהממשלה על צד הב' שסוחר בטשעקין מזויפים, ושכר עו"ד ששילם לו אלף ות"ק ד' וגם גרם לו ששלשת הבאנקים שהיה מפקיד אצלם, השליכו את פקדוניו וזהו הפסד גדול כי גם בנקים אחרים אין מקבלים אותו וגרם לו מזה חלול שמו והפסד ממון.

ש"ך חושן משפט סימן עג ס"ק לט

ויש אומרים דבמקום שהמנהג כו'. בסמ"ע [סקל"ט] הקשה, דכאן משמע שאילולא המנהג יכול למכרו בפחות משנה, ולקמן סימן שס"ט סעיף ח' כתב הר"ב דהמלוה על המשכון יכול למכרו אחר שנה, הואיל וכן דינא דמלכותא כו', דמשמע שאילולא המנהג היה צריך להמתין יותר משנה, ותירץ דשם מיירי בישראל שהלוה לחבירו על משכון של גוי, וכאן איירי בהלוה לישראל חבירו בלא ריבית. ואין תירוצו ברור. גם קשה על דבריו שהרי דין זה שכתב הר"ב לקמן הוא מהמרדכי פרק הגוזל בתרא [סי' קנ"ד], דאיתא שם המעשה באחד שמשכון ספרים לחבירו כו', וספרים ודאי לא היו של גוים. אלא נראה לתרץ דכאן מיירי שהמלוה תובעו, לכן לולא המנהג היה יכול למכרו בפחות משנה, אבל לקמן מיירי שאינו תובעו, ואחר שנה יכול למכרו מיד בלא תביעה כלל, וכן כתב הגאון אמ"ו ז"ל בגליון הסמ"ע שלו. עוד כתב בעיר שושן [סעיף י"ד] על דברי הר"ב כאן ז"ל, ונראה לי דמיירי כשיש המנהג כן כשמלוה לגוים בלא ריבית, אי נמי בריבית והלוה לישראל גם כן בריבית, כגון שתלה משכונו בגוי ואמר לו שלוה לצורך גוי, אבל כשיש המנהג כן במלוה לגוים על המשכון בריבית שלא יוכל למכרו בפחות משנה, כשמלוה לישראל בלא ריבית למה נכופו אותו שימתין לו שנה, וחז"ל לא נתנו זמן אלא ל' יום, מה שייך לתלות בהלואת הגוים, וזה דוחק לומר כשמלוה לישראל בלא ריבית, משום שכר המצוה דהמלוה על המשכון שקיבלו עליו, כאילו הלוה לגוי בריבית, שאין סברא לומר כן, נ"ל, עכ"ל. ובסמ"ע [שם] השיג עליו ז"ל, ואין נראים לי דבריו לדינא, שא"כ לא ה"ל למסתם ולכתוב דלמדיים ליהודים מהנהגות במשכונות של גוים. [גם] בתשובות הראב"ד ובמרדכי פרק הגוזל והביאם הד"מ כתבו סתם, ומשמע דבכל ענין איירי, וכן משמע לקמן סימן שס"ט. והטעם, דאמרינן כשהשכינו הלוה ליד המלוה, אדעתא דהכי נתנו לו בתורת משכון, שינהג עמו במשכונו כאשר נוהג עם משכונו דגוי, ועל המלוה היה מוטל להתנות שלא ינהג עמו כמנהג הגוי, ומדלא התנה, אמרינן גם הוא היה דעתו לכך בשעת ההלואה, עכ"ל. וכהאי גוונא כתב הב"ח בסעיף כ"ג, וכן בספר מגדול דוד השיג על העיר שושן כהאי גוונא. ולפע"ד דברי העיר שושן נכונים ודברי המשיגים תמוהים, דנהי דאדעתא דהכי נתנו לו שיתנהג עמו כמשכון דגוי, מ"מ הא בגוי גופיה כשאינו נותן ריבית א"צ להמתין שנה, ודוקא כשנותן ריבית מחויב להמתין, שהרי אין לו הפסד במה שמעותיו בידו שהרי נותן לו ריבית, משא"כ בלא ריבית, וא"כ למה יגרע שהוא ישראל יותר מהגוי עצמו. ובהכי ניחא נמי דלא קשה מה שהקשה הסמ"ע שא"כ לא הוי ליה למסתם כו', דאדרבה מדסתמו משמע דכל אותו המנהג שנוהגים בגוים יש לנהוג בישראל, אבל מה שגם בגוים אינו נוהג פשיטא שלא ינהג בישראל. גם מה שכתב הסמ"ע, בתשובות הראב"ד כו', בלאו הכי אינו נכון, וכמו שכתבתי לעיל ס"ק ל"ו דהראב"ד ס"ל דאין למדין מגוים רק בדבר שאין מפורש אצלינו, ואם כן אפילו בעיקר הדין של הר"ב חולק על הראב"ד, וכמ"ש לקמן. אך מה שכתב העיר שושן, אי נמי בריבית והלוה לישראל ג"כ בריבית, כגון שתלה משכונו בגוי. לא דקדק בדבריו, ולדוגמא בעלמא נקטיה, וכונתו שעשה עמו איזה היתר באופן המועיל, אבל בתולה משכונו בגוי אסור ליקח ממנו ריבית אם המלוה יודע באמת שהוא של ישראל. ואי מיירי באומר המלוה לדברייך הראשונים אני מאמין, כמו שנתבאר ביו"ד סימן קס"ט סעיף י"ג, א"כ לא צריך כאן לטעמא שדנין גם בישראל דינא דמלכותא, דהא כיון שמאמין לדבריו הראשונים, הרי הוא מחזיקו בשל גוי, ופשיטא דיכול למכרו, אלא ודאי כמו שכתבתי.

וכל זה כתבתי לדעת הר"ב, אך לפי ע"ד דברי הר"ב צל"ע בעיקר הדין שכתב הר"ב שלא יוכל למכרו בפחות משנה, שהוא דבר תמוה מאד לפי עניות דעתי, דכיון דעל פי דין תורה יוכל למכרו לאחר ל' יום, היאך נלמוד מדיני גוים לבטל דין תורה, ח"ו לא תהא כזאת בישראל. ולא מיבעיא לאותן הפוסקים שסוברים דלא אמרינן דינא דמלכותא רק בדברים שהם להנאת המלך, ולא בין איש לחבירו, וכן הסכים בשלטי הגבורים פרק חזקת הבתים סוף דף קפ"ט [הובא פסקי ריא"ז ה"י סי' ל"ו] וז"ל, ונראה בעיני שלא נאמר דינא דמלכותא דינא אלא בדברים שהמלך גוזר להנאתו כגון המכסים והמסיות וכיוצא בהן, אבל בדברים שבין אדם לחבירו אין לנו לדון אלא על פי תורתנו, כמבואר בקונטרס הראיות ובפ"ק דגיטין [פסקי ריא"ז ה"ב סי' ז'] ובפרק גט פשוט [שם ה"ה סי' כ'], עכ"ל. אלא אפילו לשאר פוסקים דסוברים דאמרינן דינא דמלכותא בכל דבר, היינו דוקא מה שאינו נגד דין תורתנו אלא שאינו מפורש אצלינו, אבל לדון בדיני הגוים בכל דבר נגד תורתנו, חלילה, ודאי לא יעשה כן בישראל. ובמרדכי שם לא כתב אלא באחד שמשכן ספרים אצל חבירו ומכרם אחר שנה ותבעו חבירו לדין, ופסק ר"י בר פרץ דאין עליו כלום משום דינא דמלכותא כו'. ונלפע"ד דהיינו משום דאין מפורש אצלינו שלא יוכל למכרו אחר שנה בלא תביעה, ואדרבה לכאורה נראה מש"ס דילן פרק איזהו נשך [ס"ח ע"א] להפך, דאמרינן סתם משכונא שתא אפילו בקרקע וכל שכן במטלטלין, ואם כן אין המלוה זקוק לשומרו יותר משנה, והלכך פסק דאזלינן בזה בתר דינא דמלכותא כיון שאין הדין מפורש אצלינו, וכמו שכתבתי לעיל ס"ק ל"ו בשם הראב"ד. אבל כאן בעל כרחך מיירי שהמלוה רוצה למכור המשכון ולגבות חובו עתה, אם כן כיון שהדין מפורש אצלינו בש"ס פרק המקבל [ב"מ קי"ג ע"א], ובכל הפוסקים אין גם אחד שחולק דיכול למכרו לאחר ל' יום, היאך נלמוד מדיני גוים להכחיש דיני ישראל חלילה. וכבר האריך הרשב"א בתשובה [ח"ו סי' רנ"ד], מביאה ב"י לעיל סוף סימן כ"ו [מחודש ז'], באחד שנשא אשה במקום שדנין בדיני גוים שאין הבעל יורש את אשתו כו', שאעפ"כ יורש את אשתו, ולא שייך בזה דינא דמלכותא כלל, דא"כ עקרת כל דיני התורה השלימה כו', ע"ש שהאריך הרבה. וכן כתב גם כן מהרי"ק בשורש קפ"ז וז"ל, ואשר נסתפקת אם יש לדון על שטר גוים בדיני גוים באותו שטר או לא, כגון לענין יד בעל השטר על התחתונה שכתבת שדיניהם בהפך, לע"ד נראה דבר פשוט שאין בטענה זו ממש, דאע"ג דקיימא לן דינא דמלכותא דינא, ואפילו למאן דאמר דינא דמלכותא דינא בכל דברים, היינו דוקא לענין ארנוניות ומנהגות של משפטי המלכים, אבל דין שבין אדם לחבירו פשיטא ופשיטא דלא, דא"כ בטלת כל דיני תורה ח"ו, וכן כתב גם כן הר"ן בקדושין ובפ"ק דגיטין [ד' ע"א מדפי הרי"ף ד"ה ודאמרינן] וז"ל, והא דאמר שמואל דינא דמלכותא דינא, דוקא מה שהוא עושה מחוקי המלך, אבל מה שהוא עושה שלא כדין, לא, ולישנא דדינא דמלכותא הכי משמע, ולא אמרו דינא דמלכותא, דאי עביד שלא כדין חמסנותא הוא ולא דינא כו'. וכן מצאתי כתוב בשם מה"ר שמשון מקינון וז"ל, על אודות שטר שעולה בערכאות של גוים כו', עד מ"מ מדבריו למדין בהדיא דלא הוכשרו שטרות העולים בערכאות של גוים אלא לענין הימנות דידהו, דלא חשבינן להו ככותבי פלסטר, אבל לא לשנות מדין תורה אפילו כמלא נימא, עכ"ל, וע"ש. והרי משמע נמי להדיא מדברי הראב"ד שהבאתי לעיל ס"ק ל"ו דדוקא בדבר שאין מפורש אצלינו למדין מדינא דמלכותא, אבל לא מה שהוא מפורש בדינינו. אמת שהרב כתב לקמן סוף סימן שס"ט בהג"ה וז"ל, הנושא אשה במקום שדנין בדיני גוים ומתה אשתו, אין יכולים יורשיה לומר כל הנושא אשה על דעת המנהג הוא נושא ונדון הדבר בדיני גוים דאם

מתה לא יורשה בעלה, וליכא בזה משום דינא דמלכותא, דלא אמרינן דינא דמלכותא אלא בדבר שיש בו הנאה למלך או שהוא לתקנת בני המדינה, אבל לא שידונו בדיני גוים, דאם כן בטלת כל דיני ישראל, עכ"ל. ומשמע לכאורה מדבריו דבמה שהוא לתקנת בני המדינה אמרינן ביה דינא דמלכותא דינא, ולפ"ז היה אפשר לישוב דבריו כאן קצת, דזהו שאינו יכול למכור המשכון בפחות משנה הוא לתקנת בני המדינה. אבל לפע"ד גם דבריו דלקמן סוף סימן שס"ט צ"ע, ואנה מצא זה דמה שהוא לתקנת בני המדינה אמרינן דינא דמלכותא דינא אפילו נגד דין תורה, והרי בתשובת הרשב"א [ח"ו סי' רנ"ד] שמשם מקור הדין דהנושא אשה כו', לא כתב בכל התשובה רק שחלילה שנדון בדין גוים נגד דין תורתנו. ועוד דמי מפסי, א"כ בכל דיניהם נימא שהוא לתקנת בני המדינה. ומה שכתב מהרי"ק לעיל, היינו דוקא לענין ארנוניות ומנהגות של משפטי המלכים כו'. הכי קאמר, היינו דוקא לענין ארנוניות שנוגע למלך, (דא"כ) [דאז] כל הדין נוגע למלך עצמו והזוכה בו הוא כבא מכח המלך, או במנהגות של מלכים אף על פי שאינו נוגע במלך עצמו, כיון שהוא משפט המלך במדינה ואינו נגד דין תורה, אמרינן דינא דמלכותא דינא, אבל דין שבין אדם לחבירו פשיטא ופשיטא דלא, ואף שיפסקו בדיניהם כן משום תקנת בני המדינה. [ואין להקשות מפרק חזקת הבתים [דף (נ"ה) [נ"ד] ע"ב] גבי מלכא אמר לא ליקני אלא באגרתא, ונתבאר לקמן סימן קצ"ד סעיף ב', ואף על גב דהתם בדינינו קונה בחזקה. שאני התם כיון דהקרקה היא של גוי אזלינן בתר דין גוים ואמרינן נמי דישאל הראשון אדין גוים סמך, וכן בפ"ק דגיטין [דף י' ע"ב]] ונתבאר לעיל סימן ס"ח סעיף א' דשטרי מתנות העולים בערכאות של גוים כשרים, היינו נמי כיון שהשטר עשוי בערכאותיהם א"כ אדינא דמלכותא סמך. ועוד תירץ בבעל התרומות שער מ"ו ח"ח [ס"ה] בענין אחר הך דחזקת הבתים ודפ"ק דגיטין. ומ"מ לפי דברי הרמב"ן בבעל התרומות שם צריך לתרץ כמו שכתבתי, ע"ש ודוק]. ואם באנו לישוב דברי הר"ב דלקמן סוף סימן שס"ט צ"ל דהכי קאמר, דלא אמרינן דינא דמלכותא דינא אלא בדבר שיש בו הנאה למלך או שהוא לתקנת בני המדינה מה שאין הדין מפורש אצלנו, אבל לא שידונו בדיני גוים נגד תורתנו כו'. וכן תיקן וביאר בעיר שושן להדיא לקמן סוף סימן שס"ט וז"ל, לא אמרינן דינא דמלכותא אלא בדבר שיש לו הנאה למלך או שהוא לתיקון בני מדינתו בעניני משא ומתן שביניהם, אבל שאר דינים דיני תורה המפורסמים בינינו, כגון שהם מכשירים עד אחד ואפילו הוא קרוב או פסול, וכיוצא בדברים אלו דינים פרטיים שבין ישראל לחבירו, פשיטא שלא נדין בהם כמותם, דאל"כ בטלו ח"ו כל דיני תורה מישראל, וכן הנושא אשה במקום שדנין דיני גוים ומתה, אין יכולים יורשיה לומר כל הנושא אשה על דעת המנהג הוא נושא, דהא פשוט בינינו דהבעל יורש את אשתו כו', עכ"ל. וכן משמע בסמ"ע שם [סקכ"א] שכן כונת הר"ב שם, אבל דברי הר"ב כאן צל"ע:

דובב מישרים חלק א סימן עו

ב"ה יום ה' תצוה תרצ"ג לפ"ק טשעבין.

להרב הגדול חו"ב בנש"ק מו"ה יוסף הארוויטץ נ"י יושב על מדין בק' פלאנטש

בדבר השאלה באחד ששכר מחבירו חנות עם דירה לדור, ובזמן שהוזלה המטבע וכמעט שלא השיג כלום

מהשכר דירה, ואחר שיצא החוק לשלם השכר דירה התפשרו ביניהם שישלם לו סכום 2.200 זהובים לשנה, ושילם לו סכום הנ"ל ד' שנה, אולם בשנה זו חזר מזה בטענה כי כפי דינא דמלכותא אינו מחויב לשלם רק כפי השויה של קודם המלחמה ששמין עכשיו ע"י שעצונגס קאמיסיע ע"פ חוק המדינה, לכך חזר מזה שהתחייב לשלם 2.200 זהובים.

לדעתי הדין עם המשכיר, אחרי שבשעה שהתפשר כבר היה החק ידוע לכל כאשר גם השוכר בעצמו מודה שידע מהחק, ועכ"ז הסכים מדעת עצמו לשלם הסכום הנ"ל, וכן שילם כמה שנים א"כ סבר וקיבל, ממילא אפילו אם נימא דשייך בזה דינא דמלכותא דינא, מ"מ הלא מחל בעצמו על זכות הזה. ודומה להא דמבואר בסי' רכ"ז סעיף כ"א דמוכר שאמר ללוקח חפץ זה שאני מוכר לך יודע אני שאינה שוה אלא מאה שאין לו עליו אונאה, ומכל שכן הכא דגוף החפץ שוה, רק מכח דדינא דמלכותא היה לו זכות וכיון שויתר ע"ז א"כ מחל ומחויב לקיים דבריו, ואין להתקש כיון דאינו ידוע כמה יעלה שומת הבקיאים של הדינא דמלכותא א"כ הוי מחילה בדבר שאינו קצוב, דזה אינו דקיי"ל כשיטת החולקין על הרמב"ם [פי"א מה"ל מכירה הט"ז] ושפיר יכול לחייב את עצמו או למחול דבר שאינו קצוב. ועיין בש"ך ז"ל סי' ס' ס"ק י"ב דאפילו המוחזק אינו יכול לומר קים לי כשיטת הרמב"ם, והא דלא מהני מחילה גבי אונאה בסתם, כבר ביאר הסמ"ע בסי' רל"ב ס"ק ט"ז שהוא מטעם שיכול לומר סברתי שאין בו אונאה, אבל לעולם מהני מחילה בדבר שאין בו קצבה, ועיין בנתיבות המשפט סי' ס' ס"ק ד', ומחילה אפילו בלב מהני לשיטת הרבה פוסקים [עי' פתחי תשובה סי' י"ב ס"ק י"ד], ואפילו לשיטת החולקים מ"מ דעת המהרי"ט [ח"ב] בחו"מ סי' מ"ה דהיכא דאיכא אומדנא דמוכח מהני מחילה בלב עיין שם, והכא איכא אומדנא דמוכח ששילם איזה שנים ובפרט שהותנה בפרוש, על כן הדבר ברור שחייב לשלם כפי שהותנה.

גם דברי כת"ה יש להם מקום אחרי שדעת הש"ך בסי' ע"ג [ס"ק ל"ט] דלא אמרינן דינא דמלכותא דינא רק בדבר הנוגע למלך, ואף לדעת הפוסקים [שם בש"ך] דבדבר שנוגע לטובת בני המדינה אמרינן דינא דמלכותא דינא, מ"מ כיון שהמשכיר חשיב מוחזק יכול לומר קים לי דאין בזה דינא דמלכותא, ואמנם דעת הנתיבות המשפט [סו"ס כ"ה] בכללי תפיסה ס"ק כ"ב, וכן דעת המשנה למלך פ"ז מה' שכירות [ה"ב] דהשוכר הוי מוחזק, אמנם במשנה למלך פט"ו מה' טוען ונטען [הי"א] נראה דחזר וס"ל דבשכירות חשיב המשכיר מוחזק. וכן מצאתי בשו"ת דברי חיים ח"א חו"מ סי' ל"ה שהכריע להלכה דמי שהקרקע שלו חשיב מוחזק עיין שם. אך באמת כיון שרוב הפוסקים הכריעו דבדבר שנוגע לטובת הכלל לכולי עלמא אמרינן דינא דמלכותא דינא, על כן קשה לדון ולומר קים לי כדעת יחידאה. ועיין בשו"ת חתם סופר חו"מ סי' מ"ד, ויראה דפשיטא ליה דבכה"ג אמרינן לכולי עלמא דינא דמלכותא דינא.

אך מה שכתב כבודו דאינו שייך בזה דינא דמלכותא, דלא שייך דינא דמלכותא רק היכא שדייני ישראל דנין את הדין אבל לא לשלוח לדון לפני ערכאותיהם לשום ע"י עכו"ם, זה אינו דהא הדין שפיר נפסק ע"פ דיני ישראל רק ע"י הפס"ד סומכין על שומת עכו"ם, וזה לא הוי כדין עכו"ם, ועי' בתוס' ב"ב דף מ"ח ע"א ד"ה גט [וגיטין פ"ח ע"ב ד"ה בעובדין] דהיכי שהעישוי עפ"י דייני ישראל לא חשיב לפני עכו"ם, ועיין בש"ס סנהדרין דף י"ד [ע"ב]

מעשר שני שאין דמיו ידועים פודין בשלשה אפילו עכו"ם אחד מהן, ועיין ברש"י שם [ד"ה לקוחות] בקיאים בשומא, ועיין בש"ך [ח"מ] סי' כ"ו ס"ק ד', ועיין במג"א או"ח סי' ש"ו אות ט"ז ובמחצית השקל שם שנסתפק שאפשר שעל אינו יהודי אחד אין לסמוך, ועי' בשו"ת חתם סופר חו"מ סי' ג'. שוב מצאתי בשו"ת מהרש"ם ח"ג סי' רצ"ט אות ד' שהביא בקיאות בזה אם מהני שומת עכו"ם, והביא מתשו' ר"י בן הרא"ש [שו"ת זכרון יהודה סי' ל"ח] שהעיר מש"ס סנהדרין הנ"ל שהבאתי.

חזון איש ליקוטים חושן משפט סימן טז אות א

הר"י צ"י סי' שס"ע [אה"כ רח"ת צ"ך סי' ע"ג ס"ק ל"ע פ"י ג"כ דברי המרדכי משום מנהג ולי הש"ך ז"ל קשה לכיון שאין חילוק בין דין מפורש לאינו מפורש ואין כלל דין שאינו מפורש שהכל מפורש בתורה אלא שכן הוא הדין שאם משכנו סתם לריך צ"ד לשקול את האומד עד כמה מחל לו שלא יתבענו ודינא דמלכותא מכרעת את האומד וכיון דמורגל אללנו דינא דמלכותא דינא אף שזה רק בתנאים מיוחדים מ"מ זה משפיע על בני אדם לסמוך בסתמא על שיעור שהם דניס וזו כונת הראב"ד צ"ך ס"ק ל"י, ונמצא דאנו דנין צדינו ולא צדינוכס].

שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ד סימן 10

אם לשנות שם לעז לשם בלשון הקודש שקורא לבתו ע"ש אמו בע"ה י"ג כסלו תש"מ לאברך אחד.

הנה בדבר שמות של לעז שכתבתי שאף שהוא דבר מגונה אינו איסור שלכן חזינן שכמה שמות של לעז מכל מדינה ומדינה נעשו במשך הזמן דגלות הארוך שנתחלפו המדינות, שאף שמסתמא צווחו מתחלה נשתקעו השמות בין ישראל עד שנקראו כבר לשמות ישראל ובשמות נשים הם ביותר אצלינו שאנו מבני אשכנז הם משמות אשכנז ומגולי ספרד הרבה שמות משל ספרד וגם גאוני עולם מגדולי הראשונים כבעל המ"מ ששמו היה רבינו ווידאל וכמה גאונים כדמשכחין בתשובות ראשונים וגם שם מיימון אביו של הרמב"ם כנראה שהוא שם לעז, שלכן ח"ו לנו לומר שלא עשו כהוגן דאחרי שכבר נתרגלו ישראל באלו השמות אין בזה שייכות לטעם הגנאי ואין לשנות לקרא שם בנו או שם בתו על שמות הזקנים והזקנות שנקראו בשמות לעז שהוא ענין כבוד המשפחה אף שהם מדור הקודם שעכ"פ איכא עליו לכבדם וכ"ש כשיש עליו לקרא על שם הוריו ממש שחייב בכבודם וגם בדברי חז"ל במדרשים איתא שקורין עכשיו הבנים והבנות ע"ש דורות הקודמים צריך לקרא כפי השם שנקראו אף שהוא שם לעז בלא שינוי. ולכן כשתלד אשתך תחי' בשעה טוב /טובה/ ומוצלחת והולד תהיה בת תקרא אותה על שם אמך ע"ה. אבל מכיון שאמך ע"ה מתה צעירה בימים וגם שלא כדרך סתם מתים יהיה

כדאי לקרא משמות אמך רק שם גיטל, כי שם דריזל בהוספת הדלת לא ידוע לי איזו שם הוא ובלא שום מובן, ולהוסיף עוד שם משמות הצדקניות שבקראי שלדעתי היה טוב אם אפשר בשם חנה ותקרא גיטל חנה, וגם יש לקרא גם חנה גיטל, ואין קפידא בזה.

ומה ששמע ממכתבך ששם צפרה הוא מלשון צפור לא מסתבר אלא יותר נוטה שהוא מלשון השקפה ומלשון נהורא אך שאיכא גם רמז לצפור, וגם שם פיגא אינו שייך לפיגל אלא כשהוא קצור לשם פיגל אבל כשנקראת פיגא אינו ענין לשם פיגל והוא מכוונה אחרת שלא ידוע לנו מקור שם זה.

ובאם ליכא שום טעם לשום שם יש ודאי לבחור בשם אחד מהנביאים והצדיקים שבקראי או למי שהכרנוהו בדור זה לצדיק וגאון ואף כשהוא חי.

והנה בעצם הא מצינו הרבה שמות של אמוראים שנקראו בשם דארמית כגון ר' פפא ור' זביד ומר זוטרא ומר קשישא ומר ינוקא ועוד הרבה ומהגאונים רובם נקראו בשם ארמית, אך אולי יש לומר דארמית שאני כדאיתא בירו' סוטה פ"ז ה"ב לא תהא לשון ארמי קלה בעיניך שהרי הוא נמצא בתורה ובנביאים ובכתובים, וגם עיקר הגמ' דבבלי וירושלמי הוא בארמית ותרגום אונקלוס הוא בארמית והקדיש הוא בארמית שלכן אולי גם השמות עדיפי, וגם הרבה שמות דארמית היו בעולי בבל ושמות אנשי כנסת הגדולה היו רובן דארמית ואף שאיתא במדרשות שלא היו שמותיהן נאים לא משמע שהוא בשביל שהיו ארמית וגם לא נאמר שם בלשון גנאי אלא לומר שם לענין המעשים שהיו טובים שזה מיפה את הכל.

והנה יש מקום לומר דזה ששיבחו חז"ל ויק"ר ל"ב בגלות מצרים שלא שינו את שמותן הוא לקודם מתן תורה שלא היה היכר גדול בשביל קיום המצות דבני נח ובפרט שחלק גדול מישראל עבדו ג"כ ע"ז ורובן לא מלו את בניהם עד סמוך להגאולה כשהיו צריכין לאכול הפסח שמל אותן יהושע ומשמע שהיה רוב גדול לבד שבט לוי שהם מלו את בניהם כדכתיב ובריתך ינצורו בברכת משה ואף שפרש"י על אלו שנולדו במדבר היה זה גם במצרים כמפורש במדרשות, שלכן בשביל האמונה שיגאלו ורצו שיהיו ניכרין שהם ישראל הנהיגו להקפיד שלא ישנו את שמם ולא ישנו את לשונם ומטעם זה שייך זה להגאולה משום שבשביל אמונת הגאולה הקפידו על זה, אבל אחר מתן תורה אין לנו חיוב מדינא וגם לא מעניני זהירות ומוסר אלא מה שנצטוונו התרי"ג מצות לדורות והמצות שנצטוו לשעה וכפי שנאמרו בתורה שבעל פה ולכן לא הקפידו ע"ז רבותינו דהא אף עניני זהירות ומוסר ומעלה נמי נאמרו מסיני עיין בריש פרקי אבות ברע"ב ולא היה זה בקבלה שכן איכא מעלה גם אלאחר מתן תורה אלא שבזכות זה נגאלו אבותינו שאפשר לפרש שהיה מעלה ודבר טוב רק אצלם כדלעיל ולא אחר מתן תורה. ואף שמסתבר כן מסתפינא לומר זה בלא ראיות גדולות. ידו, משה פיינשטיין.

Bye, Bye Bernie: Ponzi king Madoff Sentenced to 150 Years

Monday, June 29, 2009, 12:57 PM

by Thomas Zambito, Jose Martinez And Corky Siemaszko — Daily News Staff Writers

Bernard Madoff

When *Bernie Madoff* finally gets out of jail — it will almost certainly be in a pine box.

A day after a judge sentenced the Ponzi king to 150 years in prison, Madoff was faced with that depressing certainty as he awakened in his solitary cell in the *Manhattan* federal lockup.

Monday, the 71-year-old con man finally apologized for engineering a \$65 billion fraud scheme that evaporated the life savings of thousands — and made the Madoff name synonymous with greed.

RELATED: FULL STATEMENT: BERNIE MADOFF'S WIFE RUTH BREAKS SILENCE AFTER HUSBAND SENTENCED TO 150 YRS. IN JAIL

It was far too little, and far too late, for Madoff's victims — or for Manhattan Federal Judge Denny Chin.

Chin threw the book at the silver-haired swindler for what he called a "staggering" fraud.

In doing so, he drew loud cheers, whoops — and even a few sobs.

RELATED: TEXT OF BERNIE MADOFF'S STATEMENT

"Here, the message must be sent that Mr. Madoff's crimes were extraordinarily evil," the judge said. "This kind of manipulation of the system is not just a bloodless crime that takes place on paper, but one instead that takes a staggering toll."

The judge said he was especially moved by a letter he got describing how Madoff conned an 86-year-old widow by putting his arm around her "and in a kindly manner told her not to worry, that the money is safe with me."

Chin also noted he had not gotten a single letter from friends or family testifying to Madoff's good deeds.

RELATED: BIZMAN'S WIDOW SLAMS BERNIE

"The absence of such support is telling," he said.

In addition to forfeiting his life, Madoff was also ordered to give up a total of \$171 billion in proceeds and property.

Dressed in a dark suit and dark tie that his wife, Ruth, picked out for him, Madoff barely flinched when Chin imposed his sentence.

RELATED: BERNIE'S VICS ARE MAD(OFF) AS HELL

Then, when Chin was done, a meek Madoff was led out by the marshals — and returned to his cell in the supermax wing where the worst of the worst are held.

The federal Bureau of Prisons will decide in the coming weeks where Madoff will serve his sentence. Chin agreed to recommend that he be sent to a prison in the Northeast.

Madoff's lawyer *Ira Sorkin* asked that he be sent to a medium-security prison in *Otisville, Orange County*, some 70 miles northwest of *New York City*.

RELATED: MADOFF'S SONS SHOULD PAY, TWO TRADERS' SUITS CHARGE

Because of Madoff's lengthy sentence, he could be shipped to a maximum-security complex where he would be watched around the clock — along with with hundreds of mobsters, terrorists, bank robbers and other big-time swindlers.

Ruth Madoff, who was not in court to witness her husband's humiliation, broke the silence she has maintained since her husband's arrest after the sentencing.

"Like everyone else, I feel betrayed and confused," she wrote in a statement.

“The man who committed this horrible fraud is not the man whom I have known for all these years.”

RELATED: DEAD MAN WALKING? BERNIE MADOFF TO BE SENTENCED MONDAY

Madoff’s wife has not been charged with a crime, but she was his closest confidant and became a reviled figure as a result of the investigation.

Before Chin lowered the boom on Madoff, the former Nasdaq chairman made a six-minute statement — delivered in a monotone — in which he apologized and called the largest swindle in history “an error in judgement.”

“I have left a legacy of shame ...,” Madoff said. “That’s something I will live with for the rest of my life.”

RELATED: FOR MADOFF, TIME TO MEET JUSTICE

Madoff also defended Ruth Madoff, telling the court that reports that his wife had no sympathy for the victims were untrue. “She cries herself to sleep every night,” he said.

Then Madoff turned and faced his victims.

“I’m sorry,” he said simply. “I know that doesn’t help you.”

RELATED: BERNIE MADOFF’S LAWYER: 12 YEARS IN JAIL WOULD ENOUGH

Madoff’s apology was met with dead silence — and with looks that could kill.

Assistant U.S. Attorney Lisa Baroni urged the judge not to be moved by Madoff’s words and called the crook a liar.

“For more than 20 years he stole ruthlessly and without remorse,” she said. “Every time he told his clients he was making trades for them, he sent them trade statements filled with lies.”

RELATED: JUDGE ORDERS MADOFFS TO FORFEIT \$170M

Baroni’s words were mild compared with the lambasting Madoff got from nine of his victims.

“He stole from the rich. He stole from the poor. He stole from the in-between,” *Tom Fitzmaurice* said. “He cheated his victims out of their money so he and his wife, Ruth, could live a life of luxury beyond belief.”

Then, glaring at Madoff, Fitzmaurice added:

RELATED: PAYDAY DELAY IN MADOFF SENTENCING

“I have a marriage made in heaven,” he said. “You have a marriage made in hell. ... May God spare you no mercy.”

Sorkin told the court Madoff would not last long in prison and pleaded for a dozen years in prison — and 20 at the most.

“Vengeance is not the goal of punishment,” Sorkin said. “We represent a deeply

flawed individual. But we represent, Your Honor, a human being. He conceded that Madoff expects “to live out his years in prison.”

Madoff got what he expected.

That sentence will be little consolation to his many victims, who include Hall of Fame pitcher *Sandy Koufax*, Mets owner *Fred Wilpon*, talk show host *Larry King*, studio exec *Jeffrey Katzenberg*, actor *Kevin Bacon* and famed director *Pedro Almodovar*.

While Madoff was not picky about from whom he stole, his main victims came from a who’s who of Jewish philanthropists and leaders in the U.S.

© Daily News, L.P. (New York). Used with permission.

Bernie Madoff: Must a Charity Return Funds Donated by a Ponzi Scheme to Investors?

The arrest of Bernie Madoff on December 11, 2008 brought the term “Ponzi” into our everyday lexicon. The term is named after Charles Ponzi, an Italian-born financier who surrendered to authorities in August 1920 amid investigative reports that his Securities Exchange Company was operating fraudulently. Ponzi would pay investors wildly generous returns without generating profits from the investment, using money received from new investors. Essentially, he pocketed his clients’ money without investing it for them.

The more recent Madoff scandal hit especially close to home for the observant Jewish community not only because Madoff is Jewish, but also because of his philanthropic involvement in many worthy Jewish institutions and charities, including Yeshiva University and Kav Lachayim, among numerous other causes. These philanthropic endeavors result in an interesting halachic question concerning the means of redress available to defrauded Madoff clients who lost their investments. If an investor entrusted with a client’s money gives it to a charity, to whom does the client go to get his stolen money back? Can he claim the money from the charity, or must he deal directly with the corrupt investor?

I. Whose Money is It?

The Gemara in *Bava Kama* (111b) speaks of a case in which a person eats food that another person had stolen. Rav Chisda ruled that if the owner of the stolen goods had not yet despaired from retrieving them (יאוש) at the time the food was eaten, then he can claim the value from either the thief or the person who ate the food. This ruling is codified by the *Shulchan Aruch* (C.M. 361:5).

This *halacha* would seemingly apply to the case under discussion. The Ponzi investor stole his client’s money and then gave it to a charity before the client was even aware of the scheme, and the client thus certainly had not despaired of retrieving his assets by that point. Accordingly, we should apply Rav Chisda’s ruling that the victim can claim his money from either the thief (the investor) or the third party (the charity).

This conclusion, however, depends upon the question of whose money we

consider to have been given to the charity. One could argue that once the client's money was deposited in the investor's account, the money donated to the charity is considered the investor's own money, and not the client's. Money deposited in a bank account should perhaps be comparable to a situation of שנוי, where a stolen object has either changed hands or changed form, in which case the thief bears a personal obligation to compensate the victim, but the object itself is already considered the thief's property. If so, then the charity that receives a donation from the crooked investor has no legal relationship whatsoever to the investors' clients, as the money it received was the investor's, not the client's.

II. דינא דמלכותא

In truth, however, this question might not matter. The Rama (C.M. 356:7) rules:

הכי נהיגי עכשיו להחזיר כל גניבה אפילו לאחר יאוש ושינוי רשות מכח דינא דמלכותא

Now it is customary to return any stolen item, even after [the owner] despaired and it has changed possession, by force of the law of the land.

Even if a stolen item has changed hands, accepted practice requires returning it to the original owner. Thus, even if we accept the aforementioned argument and view the money deposited in the investor's account as his assets that can no longer be identified with the client who entrusted the funds with the investor, the money must still be returned to the client, as the Rama writes, "by force of the law of the land." Certainly, the "law of the land" requires returning stolen assets to the victim even after they have changed hands, and thus charities that received money from a fraudulent investor would seemingly be required to return it to his victims.

However, this rationale depends on how we understand the practice documented by the Rama. At first glance, the Rama rules that when it comes to returning stolen items, we follow דינא דמלכותא and require that the items be returned even under circumstances when Halacha allows keeping them. If so, then since, as mentioned, this is the law nowadays as well, it should be followed in all situations in which the country's laws mandate returning the assets. The *Shach* (356:10), however, explains the Rama's comment differently. He understands the Rama to mean that a formal תקנה (enactment) was issued to follow the law practiced in general society requiring the return of stolen property even after the owner had despaired and the item had changed hands.¹ If so, then it

1. The *Shach* infers this approach from the source of the Rama's comments, the *Terumas Ha-Deshen* (309), who writes, ... להחזיר לבעלים כל דבר הגנוב...

stands to reason that this custom is limited to the specific case in which we find it being applied — namely, to a stolen object, which can be viewed as retaining its identity and connection to its original owner even after the thief gave it away or sold it.² This concept cannot necessarily be extended to money, as the money transferred to the charity organization bears no affiliation whatsoever with the victim from whom it was stolen.

Moreover, the *Ketzos Ha-Choshen* (356:5)³ accepts the *Shach's* claim that this custom is the product of a formal enactment, but explains that the enactment was כופין על לפנים משורת הדין — that in this instance, *beis din* is authorized to compel the litigant to extend beyond the strict letter of the law. The rabbinic leaders ordained that although one who receives or purchases stolen goods is legally entitled to the item, *beis din* in such a case will force him to return it to its original owner, in the spirit of לפנים משורת הדין (going beyond the strict letter of the law). Since this was the nature and purpose of the ordinance, the *Ketzos* contends, it does not apply to a poor person who happened to receive or acquire stolen goods. *Beis din* does not compel a needy person to extend לפנים משורת הדין, and thus in circumstances in which a poor person is legally entitled to keep the stolen item, he is not required to relinquish it.

According to the *Ketzos*, then, the custom recorded by the Rama would not apply in the case of stolen goods that were then donated to a charitable organization. Just as a *beis din* does not enforce לפנים משורת הדין upon a needy person, it would seemingly not do so when dealing with an organization devoted to helping the poor.⁴ Thus, charity funds that received stolen money would not be required to give the money to the victim.

ואפילו לאחר יאוש. The *Shach* notes that the phrase דהכי דיני עתה implies a formal legal policy that was instated, as opposed to simply an application of the general rule of דינא דמלכותא. (According to the *Shach*, דינא דמלכותא is not followed when it contradicts Torah law.) It should be noted, however, that later in this passage, the *Terumas Ha-Deshen* describes this policy as חוק קבוע...ליהודים מן המלכות, suggesting that this rule was imposed by the government, and not enacted by the rabbinic establishment. It is thus difficult to determine based on the *Terumas Ha-Deshen's* formulation how precisely this custom evolved.

2. A halachic expression of this notion — that a stolen item retains its identity even after the thief gave it away — is the *Shulchan Aruch's* ruling (O.C. 649:1) that although a stolen *lulav* may be used once it has been legally acquired through a change of ownership, nevertheless, a *beracha* should not be recited over it, as it still retains its identity as stolen goods.
3. See also the *Ketzos'* comments in 259:3.
4. It is questionable whether this would apply only to organizations devoted to assisting the needy, or also to Torah educational institutions.

III. Depositing on the Victim's Behalf

In truth, however, there is a compelling reason to require the charity to return the stolen money, irrespective of the custom mentioned by the Rama.

Standard contemporary banking protocols stipulate that when a person deposits money into his account, the bank receives the money on behalf of the true owner. If the person is depositing someone else's money, the bank views the money as the property of its legal owner, even though the funds are registered under the name of the account holder. Hence, if stolen funds are transferred from the thief's account to a charity, the charity is receiving the victim's money. This is true despite the fact that the actual money being received is not the money which was stolen. We might draw an analogy to a case of someone who entrusted his money to a guardian, and the guardian mixed the money together with his own cash in his safe, such that when he returns it, he does not necessarily return the precise bills that were given to him. Clearly, the guardian has nevertheless discharged his duty by returning the money, even though he does not return the exact same money notes that he received. Similarly, when the bank transfers money from the thief's account, that money is still regarded as the victim's, even though it is obviously not the same money that the thief had deposited.

Thus, this situation indeed resembles the *halacha* stated by the Rav Chisda in the Gemara, that a stolen object received before the owner despaired of retrieving it must be returned. It would therefore seem that anyone who receives money obtained through a Ponzi scheme would indeed be required to return it to the defrauded client.